

*Dr. Ion Botoș
Președintele Uniunii Regionale
din Transcarpatia „Dacia”
Apșa de Jos*

În 4 august 2007 se vor împlini 60 de ani de la tragedia din Apșa de Jos, când apșenii n-au rezistat la batjocora Sistemului Sovietic și s-au răzbunat, crezând că-l vor schimba puțin, dar nu a fost așa cum au crezut. Sistemul a rămas același, iar românii din Apșa au suferit și mai mult în urma deportărilor în gulagurile Siberiei.

Azi, dintre cei 21 de bărbați de frunte, au rămas în viață numai doi - doi martori oculari ai gulagurilor și câteva văduve care pot mărturisi despre acei ani grei, rămânând acasă cu copiii și înstrăinate de bărbați. Cât de barbar a fost acel sistem! Din toate cele auzite până acum te poți convinge: acel sistem n-a avut dreptul la „viață”, pentru că a lăsat după el numai urme sângeroase și trupuri neînsuflețite.

După cel de-al doilea război mondial Transcarpatia, din „mila” lui I. V. Stalin, a fost alipită la Ucraina fără hotărârea poporului, bazându-se pe hotărârea Congresului petrecut la Mucacevo în 1944, congres organizat și petrecut de partidul comunist și NCVD.

Românii din dreapta Tisei, aflându-se sub diferite sisteme, n-au atras atenția la acel congres, iar majoritatea oamenilor în vârstă nici n-au auzit de el, nici cine a fost prezent la această manifestare. Peste tot domnea haosul. În multe localități se schimbau atât de des președinții Sovietelor locale încât oamenii nici nu știau de existența lor. De multe ori erau numiți primari pe 2-3 zile.

Dacă în perioada interbelică și în timpul războiului românii din dreapta Tisei aveau legături cu patria istorică, în perioada sovietică gardul de sârmă ghimpată ne-a despărțit definitiv. Noi ne-am aflat înstrăinați pe o perioadă de peste 40 de ani.

Ne-am împăcat, dar nu ne-am putut împăca cu foamea din anul 1946, care a adus mult necaz în viața românilor. Mulți au murit dar nădejdea în ziua de mâine a fost mai presus și Bunul Dumnezeu le-a dat speranță. Anul 1947 a adus o roadă bogată și oamenii au început să uite de greutăți. Sistemul sovietic cu pași rapizi a început colectivizarea și tot mai des apăreau cuvinte noi: „colhoz”, „comunism”, „colectivizare”, „comună”, care pentru majoritatea populației erau neînțelese.

Comuniștii de la raion prin reprezentanții lor petreceau la Așșa de Jos tot mai multe adunări, unde se făcea mare agitație pentru colectivizare. Dacă problema colectivizării era mai bine cunoscută în satele ucrainene și tot mai des respinsă, românii o cunoșteau mai slab. (Ei n-au migrat în centrul Ucrainei). Și pentru aceasta sistemul sovietic a hotărât ca primul colhoz să fie înființat într-un sat românesc - Așșa de Jos, cea mai mare comună românească, comună nobilă, formată în majoritatea din „nemeși”.

Conducerea raionului Teaciv a început să pregătească cadre pentru viitorul colhoz. Tot mai des se petreceau adunări la Așșa de Jos. A fost „ales” președinte la sovietul sătesc Cernicico Ivan Ivanovici. Majoritatea populației nu-l cunoștea. El a fost trimis ca preot la Strâmtura dintr-un sat ucrainean Teacivsky- Lazî, raionul Teaciv. Deseori era văzut prin sat că se întâlnea cu NCVD-iștii din raion. Cernicico, în calitate de președinte a început să se apropie de bărbații de frunte și se străduia să fie „prietenos”, motiv pentru care deseori stătea la un pahar de băutură. A început să viziteze familiile „prietenilor”, dar toate vizitele erau fixate zilnic de domnul Cernicico. Populația era ocupată de treburile sale și nu dorea să audă de colectivizare. Dar... Dar...

4 august 1947, era o zi obișnuită de vară când oamenii erau ocupați cu treburile lor și nimeni nu putea să prevadă că acea zi va intra în istoria românilor și va fi blestemată de ei înșiși.

Tot așa își vedea de treburi și Gherman Șm. Adler - martor principal. El se pregătea să transporte grăunțe cu căruța la punctul de primire în orașelul Taras. Împreună cu el se pregătea să plece Ele cu Mehâl și mai câțiva români. Când treceau pe lângă Sovietul sătesc președintele Cernicico i-a oprit. El i-a întrebat unde pleacă. Răspunsul a fost că pleacă la Teaciv cu treburi. L-au așteptat câteva minute, apoi a venit cu geantă, a urcat în car și au plecat. Mergând pe drum au observat că sunt însoțiți de grupuri de oameni, care mergeau spre „Drumul Țării”, dar nu le-au atras atenție. Când au ajuns în „Drumul Țării” cineva din pasagerii căruței i-a spus lui Cernicico, că oamenii merg spre Rămășița și ar fi bine să se întoarcă înapoi. Cernicico le-a spus că în ziua respectivă se măsoară toate loturile de pământ din Rămășița pentru viitorul colhoz și oamenii poate se gândeau că aceștia mergeau să le ia pământul. Cu atât mai mult că s-a clopotit la biserica din sat. Din nou unul dintre pasagerii căruței a vrut să se întoarcă deoarece credea că este periculos, dar Cernicico le-a spus: „Nu vă temeți că eu am pistol și voi folosi arma”. (Acest pistol a fost primit de la milițianul Ivan Gh. Pițur),

Au ajuns în fața casei lui Vasalie lui Ileş a Anichi. Oamenii au început să iasă din mălai, țineau în mâni pietre, sape și alte unelte cu care au început să arunce în car. Cemicico a scos pistolul și a împușcat în sus, dar nu l-a ajutat . Oamenii (majoritatea femei) s-au apropiat de car, l-au dat jos pe Cemicico, lovindu-l cu pietre și sape. Căii s-au speriat și au luat-o la fugă. Bdirăul stătea în șanț și gema. Dar pe lângă se auzeau vocile țăranilor:

- Vrei colhoz, vrei colhoz?...

Oamenii s-au împrăștiat foarte repede. Încă nu răsărise soarele, când, a doua zi, au început timpurile negre pentru o parte din populație. În Așa de Jos au fost trimise forțe ale miliției din raion și s-au început arestările în masă. Arestau în majoritate bărbații de frunte și intelectualii. Toți arestații au fost trimiși la Teaciv, iar pasagerii din căruță au fost închiși și apoi eliberați peste două zile.

Așa de Jos a fost în depresie totală. Din 5 august și până în 9 septembrie au fost arestați toți cei, care, după părerea autorităților, au fost împotriva sistemului sovietic. Din 28 septembrie și până în 13 octombrie s-a desfășurat judecata în urma căreia au fost condamnați: 15 persoane - 25 de ani, 4 persoane -10 ani, 2 persoane - 6 ani, în total 427 de ani de închisoare în gulagurile Siberiei și totodată schimbarea denumirii satului (1948) din Așa de Jos în Dibrova fără să fie întrebă cineva. Așa a fost plata...

Deportații:

1. Vasile F. Opriș (1884 -1957) - 25 ani
2. Gherghe N. Filip (1910 -1955) - 25 ani
3. Ioni. Șiman (1909-1991)-25 ani
4. Minai I. Șiman (1914 -1980) - 25 ani
5. Simion - Daniel Pop (1919 -1992) - 25 ani
6. Gheorghe D. Borca (1919 - trăiește, 10 .12 2006) - 25 ani
7. Gheorghe Dm Șiman (1906 -1978) - 25 ani
8. Gheorghe Pătraș Marina (1926 -1996) - 25 ani
9. Mihai Filip ()-25ani
10. Flore V. Marina (1923 -1997) - 25 ani
11. Poi Moiş ()-25 ani
12. Gheorghe M. Alb () - 25 ani
13. Vasile Gh. Iovdii () - 25 ani
14. Mihai M. Iovdii (1921 -1983) - 25 ani
15. Ion Gheorghe a lui Vasalie a lui Dumitru - 25 ani
16. Vasile Borca () -10 ani
- 17 Vasile Marina () -10 ani
18. Ion Borca { a Marii lui Holdâș) - 10 ani

19. Mihai II. Cendeș (Mihai a lui Ilie) -10 ani
20. Gheorghe Gh. Șelever (1931 -1996) - 6 ani
21. Gheorghe Mihai Botoș {1930 - trăiește, 10.12. 2006)- 6 ani

În gulagurile siberiei au rămas:

1. Gheorghe Nic. Filip
2. Gheorghe M. Alb
3. Vasile V. Opriș
4. Vasile V. Borca
5. Vasalie Gh. Iovdii

Cei rămași n-au avut posibilitatea și să-i petreacă pe cei apropiați pe ultimul drum, să le aprindă câte o lumânare și să pună o cruce. Dureros a fost pentru toți: soțiile au rămas văduve, copiii orfani. Toți cei întorși acasă alături de familiile lor au purtat în suflet ura de sistemul comunist. Timp de o viață acel sistem blestemat i-a „însemnat” pe toți așa cum se înseamnă oile ca dușmani ai poporului. Dar cel mai mult au avut de suferit copiii lor. Ei erau înjosiți în drepturile lor, pentru că părinții, moșii și strămoșii lor s-au ridicat împotriva sistemului.

Ne întrebăm de ce? Credem că imperiul Gulagului, care cuprindea (după datele din 1948) aproape 170 de departamente. În fiecare departament erau 40- 60 de lagăre, în total milioane de oameni batjocoriți și nimiciți. Sistemul a creat și două comitete de stat în privința muncii: deschis și secret (muncă silnică cu toate atributele economice - tarife, salarii...). Așa a fost fericirea poporului sovietic în lagărul socialist.

MĂRTURISIRI

MĂRIȘCUȚA, ȘIMAN, n.1916 la Apșa de Jos, soția deportatului Mihai Șiman, 4.05.2001, Apșa de Jos. „În ziua de 4 august 1947 eu am fost în Rămășița, eram ascunsă în mălai. Am văzut, când oamenii au oprit carul cu Cernicica. Mărcuța lui Văsâi a Ilenii cu Găneșteanu l-au tras jos din car. În car era și Gherman Șmit Adler. Fugind acasă îi spune tatălui că l-a omorât pe Cernicica. Atunci moșul zice : „Mâne îl arestează pe Mihai ai tău”. „De ce?” îl întreb. „Că este prieten cu ei. Cernicica umbla în casă, mâncau și beau împreună”. Și așa a fost. A doua zi a venit bespeca și l-au dus în temniță”.

IVAN I. PIȚUR, milițianul de Apșa de Jos, 23. 03. 2001, Apșa de Jos. M-am născut în anul 1922, în satul Dubove. „Am fost trimis în satul Apșa de Jos în 1945 la vârsta de 23 de ani. Am lucrat până în 1952 în miliție. Am cunoscut foarte bine pe Cernicico, fostul primul bdirău la colhoz. Înainte de a înființa colhozul el a lucrat preot la

Strâmtură. În timpul războiului a fost prizonier și trimis în lagăr. După ce s-a întors i s-a propus să organizeze colhozul. În multe situații am luat parte împreună cu Cernicico. Când m-am însurat Cernicico a fost la nuntă, în ziua de 4 august 1947 Cernicico a intrat la mine acasă și mi-a spus că mere la Teceu și a cerut să-i dau pistolul. Eu i l-am dat, stăm bolnav acasă. Când a venit boreasa și mi-a spus că l-au omorât pe Cernicico, eu am întrebat-o, că glumește, dar ea a spus că nu. Eu am știut, că voi avea probleme că i-am dat pistolul, dar am fost susținut de organe. Din anul 1952 și până în 1956 am fost președinte la Sovietul sătesc din Apșa de Jos”.

GHERGHE MIHAI BOTOȘ, deportat, n. 31 martie 1930 la Apșa de Jos, 1. 05. 2001., Apșa de Jos.

„În car a fost Ele, Mehâl, Adler Gherman Șmilovici, Cociș a fost Ion a lui Vaineu din Bouț”.

FLORE IL, IOVDII, n. 2 aprilie 1920, Apșa de Jos, martor, 30. 07. 2001, Apșa de Jos. „Am terminat 8 clase la cehi. Am învățat în școala română. Limba rusă aveam de două ori pe săptămână. Pe data de 2 august am mărș în munte după brânză. În 4 august am fost în Crăsnișoara. După ce am venit acasă m-au închis bespeca. O săptămână am șezut închisă. Am avut 20 de martori și toți au spus că nu-s de vină”.

ANUȚA VASILE ȘIMAN, n. 1914 la Apșa de Jos soția deportatului Ion I. Șiman, Apșa de Jos, 30. 07. 2001.

În august, când l-au omorât pe Cernicico, moșu o fost în Săcel, o cosât. Din Săcel s-a dus în Gaidurie, unde șede fata lui Gheorghe Anuții, în fundul văii Babelor. A sosit acasă marți sară. I-am spus: „Măi Ion, o închis pe Mihai a vost”. El mi-a răspuns, „că trebuie de mărș de ajutat pe Mihai să nu șadă în temniță”. Dar noaptea bespeca a înconjurat casa și l-o luat și pe Ion. Nouă ani a șezut în Ircutsk, Magadan, Novosibîrsk. La poselenie o stat la doi bătrâni.

Într-o zi o venit feciorii moșului (stăpânului), o avut doi feciori acasă în ospetie și văzându-l pe moșu meu acolo l-o întrebat pentru ce șede. Moșu o povestit tot feciorul cel mai bătrân lucra judecător în Novosibîrsk. După toate ascultate feciorul o zis că-l va ajuta. O făcut din nou proces de judecată și l-o eliberat. O șezut la poselenie 1 an de zile.

În lagăr o fost foarte greu. Trecând comisia medicală, o doctoriță l-a văzut pe moșu meu, că era foarte slab, avea 47 kg, s-a apropiat de el și l-o întrebat că de unde-i și pentru ce șede. Moșu i-a povestit tot și pe urmă doctorița a zâs că l-a ajuta. Pe urmă a fost trimis la odihnă în profilatoriu medical. În 1956 s-a întors acasă.

Moșu o fost pârât fals de Ion a lui Gheorghe a lui Vasalie, care o mărturisit că moșu o agitat oamenii împlând pe uliță cu furca de fer pe umăr. Pe urmă l-au întreat pe martor că de ce l-o băgat pe moșu în temniță. Dar el o răspuns că după 38 de pumni și o bătaie și spusă că dacă trebuia că o fost și mama lui. În ziua de 4 august o clopotit la biserică Anuța Piticului sau Gheorghe a Mării Paraschi”.

GHEORGHE MIHAI BOTOȘ, deportat n. 31 martie 1930, la Apșa de Jos, 5.04.2002. Apșa de Jos.

„Am fost trimis în Republica Corni, Rosia în orașul Ucta. În oraș erau trei mine, la una am lucrat un an și jumătate. A fost foarte greu. Anul 1948 a fost cel mai greu, m-am gândit că nu voi scăpa, eram numai pielea și ciontu, a fost foarte mare foamete, mâneam tot ce găseam. Acuma nici la câini nu dai așa mâncare, își băteau joc de noi. Din 1950 a fost mai bine cu traiul, am trecut la altă mină, pregăteam lemne pentru mină.

La 8 iunie 1953 am fost eliberat cu două luni înainte de termen. Am fost printre cei mai tineri deportați, când am fost deportat aveam 17 ani. Am venit acasă la vârsta de 23 de ani”.

MĂRIA GH.FILIP, fiica deportatului Gheorghe N. Filip, n. 1910 la Apșa de Jos, 3.08. 2001. Apșa de Jos.

„Tatăl meu în ziua de 4 august 1947 a fost în Rămășița, dar nu a dat în Cemicico. A fost arestat și a primit 25 de ani, 8 ani a șezut în Caraganda. Acolo a și murit Martor a fost un om din Slatina, care tot a șezut în lagăr. După ce s-a întors acasă a intrat pe la ei și le-a povestit cum a murit ei. A fost foarte slab înainte de a muri. A zis că a murit de rânză (stomac)”.

MĂRIA FILIP, soția deportatului Gheorghe N. Filip, 14. 08. 2001. Apșa de Jos. „Soțul meu s-a născut în anul 1910. În anul 1955 la 3 iunie a murit în lagăr în în Caraganda. Pe data de 24 iunie am primit informație, care a fost trimisă în 12 iunie, mi-a fost foarte greu. Atâta sărăcie m-o mâncat că nu pot să ți le spun”.

GHEORGE D. BORCA, n. 1919 la Apșa de Jos, deportat, 2.10.2005. Apșa de Jos. „Am primit 25 de ani, dintre care am șazut 9 ani. Primii 2 ani am fost în lagăr în Ircutsk, pe urmă în Caraganda, în Cazahstan. Anii șezuți pe vremea lui Stalin au fost foarte grei. Am ajuns în Ircutsk, în lagăr nu aveam lumină. Lagărele erau păzite la lumina focului. În lagăre nu ne-au dat lingure, nici blide. Ni le-am făcut din lemn, ni le-am coropcit (cioplit). Mâncarea era foarte săracă. Nici spălaturile de pe tangere nu erau unturoase. Era apă fiartă cu ceva gunoaie, în fiecare zi mureau 10-12 oameni și pe nimeni nu-i durea capul, adică nu atrăgea atenție la morți”.

ION M. BOTOȘ, nepotul deportatului Mihai I. Șiman (moșul), n.1961 la Apșa de Jos. „De mic copil rămas orfan stăteam la moșul Mihai și tot trăgeam atenția că moșul toată noaptea fumează. Și azi văd ca prin vis pachetele de țigări „Verhovina”, care stăteau pe scaun lângă pat. Se trezea, aprindea țigara și așa pe parcursul nopții fuma câte un pachet de țigări. Mai din când în când și bea palincă făcută acasă, dar direct din borcanul de trei litere. Mă uitam, borcanul era plin, dar după o zi și o noapte borcanul era mai puțin de jumătate. Și atunci i-am întreat pe moșul, că de ce fumează și bea atât de mult și de ce nu doarme noaptea, dar tot se scoală și fumează. Și a început să-mi povestească. Îmi zice:

„- Măi nepoa! După anii petrecuți în lagăr nu mai poți să dormi, atâta necaz cât am văzut ajunge la un neam întreg”.

L-am rugat să-mi povestească cum a fost în lagăr. Și din când în când îmi povestea: - ...Am ajuns în Magadan, pe urmă ne-au împărțit prin lagăre. Toți care au ajuns cu mine am fost duși în clubul lagărului. A venit șeful și ne-o întreat, că ce știm să facem. Eu i-am spus, că mă pricep la animale și am fost repartizat la ferma lagărului. Am fost dus la fermă. Când am văzut bieteile animale în tină până în grumaz, gunoi peste tot, hâitășag (murdărie) peste tot am meat șeful să-mi deie voie să fac așa cum se face pe la noi. Și m-am dat de treabă: am făcut ieslele, am podit peste tot, am făcut cotețe la porci, uși. Peste tot am cistovit (am făcut ordine). O venit șeful lagărului și s-o uitat și o zăs că de azi eu sunt șef la fermă. Această voarbă m-o scăpat de la moarte. Alții lucrau în minele de aur și mureau ca muștele, înghețau în barăci peste noapte, mureau de foame. Eu am rămas la fermă și din când în când mai duceam câte o uiagă (o sticlă) de Șapte și la prietenii mei din baracă. Printre ei erau oameni mari, generali și ofițeri; dar eu eram cel mai mare, că aveam ce mânca și le dam și la alții. Ei se bucurau, când le duceam și lor ceva. Câte odată în zilele libere, mai ales duminica mergeam să strângem aur curat prin minele vechi, care erau de acuma părăsite. Odată am găsit o bucată de aur curat care o cântărit un kilogram și ceva și l-am dus la fermă, l-am dat boresii șefului să-l ducă la punctul de colectare. Noi, temnicerii, nu aveam voie să colectăm legal. Ea mi-a dat pentru aur o bucată de cărnaț de care foarte tare mult m-am bucurat.

Era foarte frig acolo, mulți temniceri înghețau. Dimineața îmbiau cu carul printre barăci și îl strâneau pe cei morți, care au înghețat peste noapte. Îi încăreau așa cum încarci lemne și îi duceau lângă lagăr. Acolo era o groapă mare, fi țipau (aruncau) și cu tractorul împingeau pământ și așa până a doua zi, când aduceau pe alții...”.

Note:

Publicația „Apșa”, N 8, 1 august 2002.

Publicația „Apșa”, N 9, 2 septembrie, 2002

Informator, Gherman Șm. Adier, 21, 08. 2001, 07. AKK62, Izrael

Publicația „Sribna zemiea” H 30 (593), 21. 08. 2004, Transcarpatia